

YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVOLAUTAKUNTA/Jaosto

Vammaisuus, esteetön koulunkäynti, kohtuullinen mukautus, välillinen syrjintä, hyvitys

Diaarinumero: YVTLTK/10XX/20XX

Antopäivä: XX.XX.2023

Liikuntarajoitteinen apuvälineitä liikkumiseensa tarvitseva lapsi kävi koulua, jossa koulun remontin takia osa oppilaista siirrettiin väistötiloihin. Väistötilojen esteetön sisäänkäynti sijaitsi siten, että liikuntarajoitteinen lapsi joutui päivittäin kulkemaan useasti toistuen huomattavasti pidemmän ja hankalamman reitin kuin muut esteellistä sisäänkäyntiä käyttäneet lapset.

Opetuksen järjestäjä ei ollut ryhtynyt toteuttamaan esteettömyysasiamiehen kanssa käydyissä neuvotteluissa esitettyä suunnitelmaa koulun pihalle johtavan pääsisäänkäynnin esteettömyydestä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoi, ettei toteutetun järjestelyn haittaa lapselle voitu pitää vähäisenä. Lapsi ei ollut vammastaan johtuen pystynyt opetustiloihin järjestetyn kulun aiheuttaman ylimääräisen rasituksen vuoksi kulkemaan opetustiloihin muiden kanssa yhdenvertaisesti. Lautakunta katsoi, että lapsi oli joutunut vammaisuudestaan johtuen epäedullisempaan asemaan verrattuna muihin samaa koulua käyviin lapsiin.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoi, ettei kaupunki ollut kumonnut syntynyttä syrjintäolettamaa, ja että kyse oli siten ollut yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä kielletystä välillisestä syrjinnästä vammaisuuden perusteella.

Opetuksen järjestäjän asiassa esittämästä selvityksestä ei ilmennyt hyväksyttäviä perusteita sille, miksei lapsen koululuokkaa ollut alun perin sijoitettu käytettävissä olleisiin esteettämiin tiloihin, joihin osa koululuokista oli sijoitettu. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoi, että opetuksen järjestäjä oli laiminlyönyt myös velvollisuutensa kohtuullisiin mukautuksiin.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta suositti vastaajaa maksamaan lapselle 5 000 euron hyvityksen, jota oli pidettävä määrältään oikeudenmukaisena suhteessa vastaajan menettelyn vakavuuteen.

Asiassa saadun selvityksen mukaan opetuksen järjestäjä oli tietoisena asianomistajan tarpeesta esteettömään pääsyyn opetustiloihin jättänyt toteuttamatta esteettömyysasiamiehen kanssa käydyissä neuvotteluissa esillä olleen esteettömän kulkuväylän opetustiloihin.

Selvityksestä ei käynyt ilmi, että vastaaja olisi pyrkinyt yhteensovittamaan väistötilana toimivan rakennuksen ympäristön kilpailevia käyttötarkoituksia opetustilojen paremman saavutettavuuden mahdollistamiseksi, vaikka vastaajalla on päätösvalta näiden asioiden suhteen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoi vastaajan laiminlyöneen yhdenvertaisuuslain 5 ja 6 §:n mukaisen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta ja velvoitti vastaajan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi, jotta vammaiset oppilaat voivat käydä koulua yhdenvertaisesti muiden oppilaiden kanssa.

(Lainvoimainen)

Asian tausta

Asianomistaja käy Y ala-asteen koulua. Hänellä on liikuntavamma, joka vaikuttaa lapsen kaikkeen liikkumiseen. Hän käyttää liikkumiseensa useita apuvälineitä.

Asianomistaja aloitti koulunkäynnin Z luokalla syyslukukaudella 20xx. Luokan opetustila on vaihdellut Y ala-asteen päärakennuksen remontin vuoksi. Kevätlukukauden 20xx alusta asianomistajan luokka siirrettiin toimistorakennukseen tehtyihin väistötiloihin, jotka on otettu Y ala-asteen käyttöön. Osa luokista siirrettiin T ala-asteen esteettömiin tiloihin.

X kaupunki kävi keskusteluja esteettömyysasiamiehen kanssa toimistorakennuksen muuttamisesta opetustiloiksi. Tämä suunnitelma ei toteutunut. Pääsisäänkäynti ei täytä esteettömyysasetuksen vaatimuksia ja esteetön sisäänkäynti on rakennuksen vastapuolella.

Toimistorakennuksessa kulku pihalta opetustiloihin on järjestetty portaikossa, jossa ei ole hissiä eikä luiskaa. Asianomistaja ei vammansa johdosta voi kulkea portaita itsenäisesti. Esteettömyysasetuksen minimivaatimukset täyttävä hissi opetustiloihin on rakennuksen vastakkaisella puolella. Pihalta matkaa rakennuksen ympäri kertyy lyhimmilläänkin noin 125 metriä enemmän, kuin portaiden kautta. Normaalin koulupäivän ohjelman mukaan asianomistajan tulisi kulkea matka talon ympäri koulupäivän aluksi ja lopuksi sekä kahdesti välitunnille. Viimeisimpien sairaalassa tehtyjen mittausten mukaan käveleminen on asianomistajalle noin neljä kertaa rasittavampaa kuin ikäisillään lapsilla keskimäärin. Mittauksen jälkeen tilanne on huonontunut vammaisen lapsen liikuntavamman vaikeusasteen luokituksessa.

Asianomistajan vanhempien aloitteesta koulun kanssa käytiin neuvotteluja kulkureiteistä ja kulkemisen avun järjestelyistä. Asianomistajan isä otti yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoon. Yhdenvertaisuusvaltuutettu lähetti koululle opetustilojen esteettömyyteen ja kulkemiseen tehtäviin kohtuullisiin mukautuksiin liittyvän selvityspyynnön ja antoi suositukset koululle syyslukukaudeksi 20xx. Valtuutettu suositteli oppimis- ja osaamiskeskus C:n käyttämistä parhaimpien kulkureittien ja käytäntöjen kartoittamiseksi olemassa olevissa tiloissa. Mukautuksilla esteellisen kulkureitin negatiivisia vaikutuksia pystyttiin lieventämään loppuvuodesta 20xx, mutta asianomistajan yhdenvertaiseen ja itsenäiseen kulkemiseen pihalta opetustiloihin vaikuttava tilaratkaisu oli käytössä 1,5 vuoden ajan.

Hakijan vaatimukset

Yhdenvertaisuusvaltuutettu vaatii yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa toteamaan syrjinnän ja kieltämään vastaajaa jatkamasta ja uusimasta yhdenvertaisuuslain 13 §:n vastaista välillistä syrjintää ja 15 §:n vastaista kohtuullisten mukautusten epäämistä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu vaatii lautakuntaa toteamaan vastaajan laiminlyöneen viranomaiselle ja koulutuksen järjestäjälle yhdenvertaisuuslain 5 ja 6 §:n perusteella kuuluvan yhdenvertaisuisuuden edistämisvelvollisuuden.

Hakijan perustelut

Käsillä olevassa asiassa on kyse perustuslaillisesta oikeudesta opetukseen ja sen yhdenvertaisesta toteutumisesta vammaiselle lapselle. Huomioiden asian vahva liittyntä perus- ja

ihmisoikeuksien toteutumiseen, on asianomistaja valtuutetun arvion mukaan asetettu rakennetun ympäristön ratkaisujen ja esteettömän sisäänkäynnin sijainnin johdosta selvästi yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettuihin epäedulliseen asemaan. Valtuutetun arvion mukaan, asianomistajalle aiheutuneessa pitkäkestoisessa erilliskulussa luokkaan ja reitin kulkemisen keston vaikutuksissa on katsottavissa olevan segregoivia piirteitä. Nämä seikat ovat olennaisia yhdenvertaisuuslain 13 §:n hyväksyttävyyden- ja oikeasuhtaisuuspunninnassa sekä 15 §:n mukaisessa kohtuullisuusarviossa. Tapauksessa kyse on koulutuksesta, joka on perusoikeuden lisäksi myös velvollisuus. Kyse ei ole kulkemisesta yksittäiseen tapahtumaan tai ravintolavierailusta, vaan päivittäin useita kertoja toistuvasta kulkemisesta, joka liittyy oikeuteen saada koulutusta yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa. Koulutuksen saaminen ei ole estynyt tilan puutteellisen saavutettavuuden vuoksi, mutta vammaiset lapset joutuvat käyttämään kulkemiseen esimerkiksi välitunnin kestoon nähden suhteettoman paljon aikaa ja opetustiloihin kulkemisesta on tehty heille huomattavasti raskaampaa.

Koulun väistötiloiksi remontoitujen toimistorakennuksen varsinainen, koulun pihaan nähden rakennuksen vastapuolella oleva sisäänkäynti täyttää esteettömyys- asetuksen 2 §:n rakennukseen johtavaa kulkuväylää koskevat vaatimukset. Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan myös esteettömyysasetuksen minimivaatimukset täyttävä rakennus voi asettaa henkilöitä epäedulliseen asemaan välillisesti syrjivällä tavalla, kun huomioidaan rakennuksen käyttötarkoitus ja oikeudet, joiden toteutuminen estyy tai heikentyy käytännön johdosta. Yhdenvertaisuuslain esitöistä ei myöskään ole löydettävissä tukea tulkinnalle, että esteettömyysasetuksen minimivaatimukset täyttävä rakennus ei voisi johtaa välilliseen syrjintään.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ei kyseenalaista rakennuksen alkuperäisen sisäänkäynnin esteettömyyttä. Kyseinen sisäänkäynti on myös asianomistajan käytettävissä. Sisäänkäynnin sijainti on kuitenkin sellainen, että huomioiden toiminnan luonne ja asianomistajan vamma, hän joutuu rakennetun ympäristön ratkaisujen vuoksi siinä määrin epäedulliseen asemaan, että kaupungin olisi pitänyt huomioida vammaiset henkilöt ja tilojen yhdenvertainen saavutettavuus opetustilojen pääsisäänkäyntiä koskevia päätöksiä tehtäessä. Kyse on päivittäin useita kertoja tapahtuvasta kulkemisesta. Ylimääräinen, päivittäin useita kertoja toistuva kiertäminen on asianomistajaa rasittavaa. Koulun mukautuksina tekemät vaihtoehtoiset kulkureitit eivät mahdollista asianomistajan itsenäistä kulkemista. Rasituksen ja kulkemiseen kuluvan ajan lisäksi, erillisellä kulkureitillä on kielteisiä vaikutuksia asianomistajan mahdollisuuksiin ryhmäytyä luokkakavereidensa kanssa.

Vaikka Y ala-asteen väistötilana käyttämän toimistorakennuksen toinen sisäänkäynti on esteetön, yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että opetustilojen pääsisäänkäynnin ollessa esteellinen ja esteettömän sisäänkäynnin sijaitessa rakennuksen toisella puolella, asianomistaja sekä mahdolliset muut liikuntavammaiset henkilöt ovat joutuneet epäedulliseen asemaan välillisen syrjinnän tarkoittamalla tavalla.

Kaupunki ei esittänyt kohtuuttomina pitämistään kustannuksista laskelmaa tai tarkempaa arviota. Kaupunki ei myöskään kertonut neuvotteluista, joilla yllä kaupungin vastauksessa mainittuja rakennuksen ympäristön kilpailevia käyttötarkoituksia olisi pyritty yhteensovittamaan opetustilojen paremman saavutettavuuden turvaavilla tavoilla.

Kustannusten oikeasuhtaisuuden arvioinnissa yhtenä tekijänä voitaisiin mahdollisesti arvioida väistötilojen käyttöaikaa. Vaikka tilat ovatkin väliaikaisesti opetuskäytössä, on käyttöaika asiakirjojen mukaan kymmenen vuotta. Tilat ovat olleet opetuskäytössä useita vuosia. Asianomistajan osalta tilojen käyttöaika oli 1,5 vuotta. Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan kyseessä on asianomistajan sivistyksellisten oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen

näkökulmasta niin merkittävä aika, ettei epäedulliseen asemaan asettamista voida tässä tilanteessa ja kaupungin esittämällä perusteilla katsoa yhdenvertaisuuslain 13 § edellyttämällä tavalla oikeutetuksi, vaikka kyseessä onkin kaupungin ja osin myös esteettömyyslainsäädännön näkökulmasta tilapäinen väistötila.

Kaupunki on sekä viranomaisena että koulutuksen järjestäjänä velvollinen edistämään yhdenvertaisuuden toteutumista. Tilaratkaisut ovat olennainen osa koulutuksen toimintaympäristöä. Toimistotilan muuntamisessa opetuskäyttöön arvioitiin jossain määrin yhdenvertaisuuden toteutumista, mutta tilojen yhdenvertaisen saavutettavuuden kannalta olennaiset seikat sisäänkäynnin esteettömyydestä sivuutettiin tilojen muuntotöiden toteutuksessa. Yhdenvertaisuusvaltuutetulle toimitetuissa materiaaleissa ei ole arviota yhdenvertaisemmin saavutettavan tilaratkaisun kustannuksista.

Epäedullisen aseman kesto ja kohtuulliset mukautukset

Asianomistajan luokka siirtyi käyttämään väistötiloja kevätlukukauden 20xx alussa. Kulkureittien ongelmallisuus asianomistajan kannalta on ollut oppilaitoksen tiedossa. Mukautusvelvollisena toimijana oppilaitoksen olisi tullut ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin jo ennakoiden. Kevätlukukauden aikana yhdenvertaisen saavutettavuuden edistämiseksi tehtiin ainoastaan vähäisiä toimenpiteitä.

Tilannetta kuvataan asianomistajan isän kirjoittamassa kirjeessä yhdenvertaisuusvaltuutetulle. Siinä kerrotaan, että asianomistajan liikkuminen on vammasta johtuen 4 kertaa rasittavampaa kuin tavallisella lapsella, joten ylimääräisen siirtymisen aiheuttama kuormitus heikentää asianomistajan jaksamista ja vireystilaa. Siirtyminen aiheuttaa myös henkistä rasitusta ja stressiä. Kiertoreitti ja riippuvuus avustajasta estävät lapsen normaalia itsenäistymiskehitystä.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunnon jälkeen syksyllä 20xx oppilaitos hankki konsultaation oppimis- ja ohjauskeskus C:stä. Tämä helpotti joissain määrin päivittäistä kulkemista pihalta opetustiloihin ja opetustiloista pihalle. Konsultaation jälkeisten mukautusten avullakaan tilanne ei ollut yhdenvertainen, koska kulkeminen oli asianomistajalle edelleen raskasta eikä hän pystynyt kulkemaan itsenäisesti. Mukautusten avulla parannettu, mutta valtuutetun arvion mukaan edelleen välillisesti syrjivä tilanne jatkui kevätlukukauden 20xx loppuun asti. Syyslukukaudelle 20xx asianomistajan luokka siirtyi saavutettaviin tiloihin. Valtuutetun arvion mukaan välillinen syrjintä ei jatku tämän jälkeen enää asianomistajan kohdalla, mutta heikosti saavutettavat tilat ovat edelleen opetuskäytössä.

Valtuutettu korostaa, että asiassa on kyse merkittävän perus- ja ihmisoikeuden, oikeuden opetukseen ja koulutukseen, toteutumisesta yhdenvertaisesti vammaiselle oppilaalle. Vaikka asianomistajan pääsy kouluun ja opetukseen ei ole puutteellisen esteettömyyden johdosta kokonaan estynyt, on yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaisessa hyväksyttävyyss- ja oikeasuhtaisuuspunninnassa todettavissa, ettei kaupunki ole esittänyt sellaista hyväksyttävää ta-voitetta ja oikeasuhtaisia keinoja, jolla asianomistajalle aiheutunut merkittävä, monitahoinen ja pitkäaikainen epäedullisempi asema olisi oikeutettavissa. Kaupunki ei ole myöskään osoittanut, että asianomistajan tarvitsemat mukautukset yhdenvertaisuuden toteutumiseksi olisivat muodostuneet kohtuuttomiksi.

Vastaajan vastaus

Kaupunki katsoo, että oppilasta ei ole syrjitty hänen vammaisuutensa perusteella Y:n ala-asteen koulun väistötiloja tai sen sisäänkäyntejä suunniteltaessa, eikä myöskään silloin kun oppilas on näissä tiloissa saanut perusopetuslain mukaista perusopetusta.

Vastaajan perustelut

Kyseinen koulun väistötilan sisäänkäynti on täyttänyt ja täyttää rakennusten esteettömyyttä koskevan asetuksen 2 §:n rakennukseen johtavaa kulkuväylää koskevat vaatimukset. Tilapalvelupäällikön mukaan kyseinen väistötila täyttää myös kaupungin esteettömyysvaatimukset ja myös kaupungin rakennusvalvonta on tämän tilan hyväksynyt. Kaupunki huomioi opetustiloihin liittyviä ratkaisuja tehdessään oppilaiden normaalin koulupäivän kulkua. Näin on tehty myös nyt kysymyksessä olevissa ratkaisuissa. Tilapalvelupäällikön mukaan ratkaisuihin on vaikuttanut se, että rakennuksessa on ollut jo olemassa esteetön käynti.

Rakennus ei ole asettanut ko. oppilasta epäedulliseen asemaan välillisesti syrjivällä tavalla, koska hänen oikeutensa saada perusopetuslain mukaista perusopetusta ei ole estynyt eikä myöskään heikentynyt käytännön johdosta. Oppilaan oikeus koulutukseen ja perusopetuslain mukaiseen opetukseen on toteutunut riittävän tosiasiallisen yhdenvertaisesti muiden henkilöiden kanssa. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla sekä oppilaan huoltajalla on erilaisia näkemyksiä liittyen oppilaan opetuksen yhdenvertaiseen järjestämiseen kuin koululla. Koulun väistötila ja sen sisäänkäynti eivät ole olleet yhdenvertaisuus- laissa säädetyllä tavalla välillisesti syrjiviä.

Oppilasta ei ole asetettu rakennetun ympäristön ratkaisujen ja esteettömän sisäänkäynnin johdosta selvästi yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettuihin epäedulliseen asemaan, toisin kuin yhdenvertaisuusvaltuutetun hakemuksessa todetaan. Tapauksessa ei ole myöskään esiintynyt segregoivia piirteitä toisin kuin yhdenvertaisuusvaltuutetun hakemuksessa annetaan ymmärtää. Oppilas on voinut osallistua koulussa opetukseen niin, että hänen oikeutensa perusopetuslain mukaisesti järjestettävään perusopetukseen on ollut turvattuna ja se on toteutunut. Koulun väistötilaan on järjestetty esteetön sisäänkäynti, jota käyttämällä oppilas on päässyt tiloihin, joissa perusopetuslain mukaista perusopetusta on järjestetty.

Alkuperäinen suunnitelma koulun väistötilan pääsisäänkäynnistä ei toteutunut alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti eri syistä johtuen. Kaupunkisuunnitteluvirasto sijoitti väistötilojen läheisyyteen autoliikenteen kääntöpaikan. Edelleen toista harkinnassa ollutta sisäänkäyntiä ei voitu toteuttaa rakennuksen sivulle suunnitellun kevyenliikenteen yhteyden kanssa. Tilapalvelupäällikön mukaan tämä sisäänkäynti ei siten soveltunut suurten oppilasmäärien käyttöön, joten asiassa päädyttiin nyt toteutuneeseen porraskäyttöön niin, että hissiyhteys tapahtuu toisesta sisäänkäynnistä. Kyseisen hissiyhteyden on katselmoinut esteettömyysasiamies. Asiassa annetun päivätyn esteettömyys selvityksen mukaan esteetön kulkuyhteys pihalta, jossa Y ala-asteen koulun tilapäiset lisä- ja väistötilat sijaitsevat, on rakennuksen toisella puolella olevan portaan kautta henkilöhisillä.

Tämän lisäksi kaupungin esteettömyysasiamies on ollut mukana neuvottelussa, jossa on keskusteltu toimistorakennuksen muuttamisesta opetustilaksi ja tässä neuvottelussa on käyty läpi juuri esteettömyyteen liittyviä asioita niin sisäänkäyntien kuin opetustilojenkin osalta. Neuvotteluissa on ollut mukana myös kaupungin tilapalvelut, joka on vastannut tällaisista tiloista. Neuvottelusta on muistio sekä laadittu esteettömyys selvitys.

Tilapalvelupäällikön mukaan tarkempaan kustannusten laskemiseen ei tuolloin ollut tarvetta, koska rakennuksessa oli jo valmiina esteettömyyden täyttävä sisäänkäynti väistötilaksi tarkoitettuihin opetustiloihin. Tilapalvelupäällikön mukaan kyse ei ole kuitenkaan vain hissien hinnasta opetustilojen pääsisäänkäynnin yhteyteen, vaan muistakin siihen liittyvistä kustannuksista ja hissien asiamukaisesta toimivuudesta portaikossa, jossa tapahtuu oppilaiden sisäänkäynti opetustiloihin tai vastaavasti mahdollisen portaikkotilan rakentamisesta hissiä ajatellen ja sen kustannuksista.

Toisin kuin yhdenvertaisuusvaltuutetun hakemuksessa todetaan, tilojen yhdenvertaisen saavutettavuuden kannalta olennaisia seikkoja sisäänkäynnin esteettömyydestä ei ole sivuutettu tilojen muuntotöiden toteutuksessa, vaan eri sisäänkäyntejä on harkittu tarkkaan. Kysymys ei ole vain hissien sijoittamisesta johonkin tilaan, vaan tilan ominaisuuksista.

Vaikka kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on opetustiloja koskevissa hankkeissa kyllä mukana ja tuo oman asiantuntijuuden näihin hankkeisiin, ei kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla perusopetuksen järjestäjänä ole kuitenkaan toimivaltaa päättää esim. koulun väistötilaksi tarkoitetun tilan pääsisäänkäynnin sijainnista tai siihen liittyvistä rakenteelliseen esteettömyyteen kuten hissien sijoittamiseen liittyvistä asioista, vaan tämä kuuluu kaupunkiympäristön toimialan toimivaltaan.

Kuten yhdenvertaisuusvaltuutetun hakemuksessakin todetaan, on kohtuullisilla mukautuksilla lievennetty kulkureitin negatiivisia vaikutuksia. Yhdenvertaisuusvaltuutetun antaman suosituksen mukaisesti mm. oppilaan kulkureittien käytöstä on toteutettu oppimis- ja osaamiskeskus C:n kanssa kaksi ohjauskäyntiä, joiden pohjalta oppimis- ja osaamiskeskus C:n konsultoiva ohjaaja on tehnyt yhteenvedon. Tässä yhteenvedossa todetaan, että oppilaalla on kolme eri reittivaihtoehtoa opetustiloihin pääsemiseksi. Yhteenvedon mukaan oppilas käyttää myös väistötilan pääsisäänkäynnin portaita ja tämä portaiden päivittäinen kävely on oppilaan fyysisen kunnon vuoksi tärkeää. Silloisen koulun rehtori on antamassaan selvityksessä yhdenvertaisuusvaltuutetulle kertonut koululla tehdyistä kohtuullisista mukautuksista, joita yhdenvertaisuusvaltuutettu oli koululle suositellut yhdenvertaisuusvaltuutetun antamassa lausunnossa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun hakemuksessa todetaan, että erillisellä kulkureitillä olisi ollut kielteisiä vaikutuksia oppilaan mahdollisuuteen ryhmäytyä luokkakavereiden kanssa rasiuksen ja kulkemiseen kuluvan ajan lisäksi. Kuitenkin oppimis- ja osaamiskeskus C:n ohjauskäyntien yhteenvedon mukaan oppilas ei tarvitse koulunkäyntiavustajansa seuraa, vaan hakeutuu välituntisin kavereiden mukaan. Edelleen Y:n ala-asteen koulun rehtorin mukaan oppilaan edellinen opettaja oli tehnyt valtavasti töitä koko oppilasjoukon kanssa ryhmäyttämisen osalta vuosiluokilla 3 ja 4. Koko luokalla on ollut käytänteenä se, että leikitään erilaisissa kokoonpanoissa, ei aina vain tiettyjen kavereiden kanssa. Rehtorin mukaan huoli oppilaan syrjäytymisestä hissien sijainnin vuoksi on ollut oppilaan huoltajan suuri huoli, mutta lapsi itse ei ole nähnyt tätä ongelmallisena. Tämä tulee esille myös edellä todetun ohjauskäynnin yhteenvedosta. Rehtorin mukaan oppilaalla oli hissimatkoilla mukana kaveri, joka vaihteli luokan sisällä. Mitään oppilaan viireystilaan tai jaksamiseen liittyvää erityistä ei ole tullut rehtorin tietoon. Rehtorin mukaan oppilaalla ei ole ollut tuona aikana myöskään poikkeuksellisen paljon poissaoloja.

Vaikka avustaja on ollut ko. oppilasta varten luokassa, on häntä hyödynnetty koko luokan arjessa. Avustajaa on hyödynnetty oppilaan tukemiseksi vain silloin, kun siihen on nähty tarvetta. Oppilaan perheelle on ehdotettu sekä oppimis- ja ohjauskeskus C:n, että koulun toimesta, että oppilaalle annettaisiin enemmän itsenäisyyttä. Rehtorin mukaan avustajaa on siis pyritty hyödyntämään siirtymätilanteissa esim. niin, että hän on voinut kantaa oppilaan laukkua.

Luokan vaihtoehtoisesta sijoittamisesta T koulun tiloihin kaupunki toteaa, että koulussa silloin toimineen rehtorin mukaan koulun väistötilannetta on katsott kokonaisuutena, jolloin ajateltiin, että

koko koulun näkökulmasta on turvallisinta siirtää koulun isoimmat oppilaat T kouluun opiskelemaan. Tällöin myös pohdittiin arjen sujumista oppiaineiden järjestämisen näkökulmasta, jolloin kokonaiset vuosiluokat sijoitettiin samaan rakennukseen. Koska väistötiloissa oli hissi, todettiin tuolloin sen palvelevan yksittäistä oppilasta esteettömyyden näkökulmasta. Luokkien sijoittamisesta on annettu tarkka rehtorin selvitys yhdenvertaisuusvaltuutetulle.

Kaupunki opetuksen järjestäjänä on mahdollistanut oppilaalle riittävän tosiasialliset ja yhdenvertaiset mahdollisuudet saada perusopetuslain mukaista perusopetusta koulun käyttämissä väistötiloissa sinä aikana, kun oppilas on näitä tiloja käyttänyt.

Lisäksi Y ala-asteen koulu ja kaupunki opetuksen järjestäjänä ovat tehneet tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta kysymyksessä olevan oppilaan perusopetuslain mukainen opetus on voitu turvata tosiasiallisesti ja yhdenvertaisesti.

Esittelijän esitys

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, ettei vastaaja ole kumonnut asiassa syntynyttä oletamaa välillisestä syrjinnästä ja katsoo vastaajan syrjineen asianomistajaa hänen vammastaan johtuen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että vastaaja on evännyt asianomistajalta hänelle tarpeelliset riittävät kohtuulliset mukautukset ja näin syrjinyt asianomistajaa hänen vammastaan johtuen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta kieltää vastaajaa jatkamasta tai uusimasta syrjintää.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta suosittelee vastaajaa maksamaan asianomistajalle 5 000 euron hyvityksen, jota on pidettävä määrältään oikeudenmukaisena suhteessa vastaajan menettelyn vakavuuteen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo vastaajan laiminlyöneen yhdenvertaisuuslain 5 ja 6 §:ien mukaisen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta ja velvoittaa vastaajan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi, jotta vammaiset oppilaat voivat käydä koulua yhdenvertaisesti muiden oppilaiden kanssa.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on kysymys siitä, onko asianomistajan tarvitseman koulun esteettömän sisäänkäynnin sijoittelu ollut sellainen, että se on ollut yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaisesti hakijaa välillisesti syrjivää.

Asiassa on kysymys myös siitä, onko vastaaja evännyt asianomistajalta kohtuulliset mukautukset.

Lisäksi asiassa on kysymys siitä, onko koulutuksen järjestäjä laiminlyönyt yhdenvertaisuuslain 5 ja 6 §:n mukaisen velvollisuuden edistää yhdenvertaisuutta.

Perustelut

Sovellettavat oikeusohjeet

Syrjinnän kieltö

Suomessa lailla voimaansaatetun YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (CRPD, vammaisyleissopimus, SopS 26-27/2016) 5 artiklan 2 kohdan mukaan sopimuspuolet kieltävät kaiken syrjinnän vammaisuuden perusteella ja takaavat vammaisille henkilöille yhdenvertaisen ja tehokkaan oikeussuojan syrjintää vastaan syrjintäperusteesta riippumatta.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (SopS 59/1991 ja 60/1991) 2 artiklan 1 kohta sisältää yleisen syrjintäkiellon, jonka mukaan sopimuksessa tunnustetut oikeudet taataan kaikille sopimusvaltioiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.

Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa valvova komitea on antanut tulkintasuosituksen vammaisten lasten oikeuksista, jonka mukaan jokaisella on oikeus osallistua koulutukseen ilman hänen henkilöönsä liittyvään syyhyn, kuten mahdolliseen vammaisuuteen, perustuvaa syrjintää (CRC/C/GC/9, 27.2.2007. kpl. 65–67).

Edelleen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (27/2016, CRPD) 24 artiklan 1 kohta velvoittaa varmistamaan osallistavan koulujärjestelmän kaikilla tasoilla. Sopimuksen 24 artiklan 2 kohta velvoittaa varmistamaan, että koulutuksessa vammaisia henkilöitä varten tehdään heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaiset kohtuulliset mukautukset ja toteuttamaan tehokkaat yksilöidyt tukitoimet niin, että vammaisten oppimisympäristö tähtää heidän täyteen osallistamiseensa koulutukseen. Lisäksi sopimuksen 24 artiklan 2 kohta velvoittaa varmistamaan, että vammaiset henkilöt pääsevät osallistamaan hyvänlaatuisen koulutukseen yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Perustuslain (731/1999) 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 16 §:ssä säädetään sivistyksellisistä oikeuksista. Sen 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Yhdenvertaisuuslakia (1325/2014) sovelletaan sen 2 §:n 1 momentin mukaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan syrjintä muun ohella vammaisuuden perusteella on kielletty.

Välittömänä syrjintänä pidetään yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaan sitä, että jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.

Välillisenä syrjintänä pidetään yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan sitä, että näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia. Yhdenvertaisuuslain esitöiden (HE 19/2014 vp., s. 77) mukaan ilmaisulla ”käytäntö” viitataan muun muassa siihen, miten esimerkiksi koulutus on käytännössä järjestetty. Esitöiden mukaan välillisesti syrjivälle säännölle perusteelle tai käytännölle on ominaista näennäinen yhdenvertaisuus. Tällöin sääntö, peruste tai käytäntö ei nimenomaisesti aseta ketään huonompaan asemaan 8 §:n 1 momentissa mainitun henkilöön liittyvän syyn perusteella., mutta säännöllä perusteella tai käytännöllä tosiasiallisesti on henkilöön liittyvän syyn perusteella syrjivä vaikutus.

Saavutettavuus

Esteettömyyden ja saavutettavuuden järjestämisen tarkoituksena on, että vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla yhdenvertaisesti muiden kanssa.

YK:n vammaisyleissopimuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan vammaisille henkilöille on varmistettava muiden kanssa yhdenvertainen pääsy fyysiseen ympäristöön.

YK:n vammaisyleissopimuksen 2 artiklan kolmannen kohdan mukaan syrjintä vammaisuuden perusteella sisältää kaikki syrjinnän muodot, kohtuullisen mukauttamisen ja saavutettavuuden tai esteettömyyden epääminen mukaan lukien.

YK:n vammaisyleissopimuksen toteutumista valvovan komitean mukaan sopimuksen 5 artiklan 2. kohdan syrjintäkielto velvoittaa määrittelemään kielletyksi syrjinnäksi pääsyn epäämisen vammaisilta yhdenvertaisesti fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin tai palveluihin. Saavutettavuus ja esteettömyys liittyvät ihmisryhmiin, kun taas kohtuulliset mukautukset liittyvät yksilöihin. Velvollisuus saavutettavuuden järjestämiseen on olemassa jo ennen kuin yksilö pyytää saada päästä johonkin paikkaan tai saada käyttää jotakin palvelua. CRPD/C/14/D/21/2014, yksilövalitus, asia No. 21/2014, 14.9.2015, kpl. 8.4 ja kpl 8.5)

Saavutettavuuden ja esteettömyyden epääminen on syrjintää riippumatta siitä, onko kyse yksityisen tai julkisen tahon toiminnasta. (CRPD/c/GC/2, General comment No. 2, 2014, kpl. 13)

Kohtuulliset mukautukset

YK:n vammaisyleissopimuksen 24 artiklan 1 kohdan mukaan sopimuspuolet tunnustavat vammaisten henkilöiden oikeuden koulutukseen ja 24 artiklan 2 kohdan mukaan tätä oikeutta toteuttaessaan varmistavat, että vammaisille henkilöitä varten tehdään heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaiset kohtuulliset mukautukset.

Vammaisyleissopimuksen 2 artiklan mukaan kohtuullisella mukauttamisella tarkoitetaan tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Sopimuksen 5 artiklan 3 kohdan mukaan sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen kohtuullisten mukautusten tekemisen.

YK:n vammaisyleissopimuksen toteutumista valvova komitea on todennut osallistavaa koulutusta koskevassa tulkintasuosituksessaan (CRPD/C/GC4, 25.11.2016, kpl 28.), että mukautusten tulee olla niitä tarvitsevan yksilön tarpeita vastaavia, ja että kohtuullisia mukautuksia voidaan toteuttaa esimerkiksi siirtämällä luokan sijaintia (tulkintasuosituksen kpl. 30).

Fyysisten esteiden poistaminen on edellytys kouluinkluusion toteutumiselle, joka myös on vammaisyleissopimuksen lähtökohtaisena tavoitteena (HE 284/2014 vp, s. 67).

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n 2 momentin mukaan välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi laissa tarkoitettua syrjintää on kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:ssä säädetään kohtuullisista mukautuksista vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla (1 momentti).

Lain esitöiden mukaan (HE 19/2014 vp., s. 79) mukautusten tulee olla kulloisessakin tilanteessa tarvittavia. Mukautukset ovat luonteeltaan tapauskohtaisia ja niiden tulee vastata kyseisessä konkreettisessa tilanteessa vammaisen ihmisen tarpeisiin. Toimenpide on ”tarvittava” esimerkiksi silloin, kun jokin palvelu ei ole vammaisen ihmisen saatavilla muihin henkilöihin verrattuna vastaavalla tavalla ilman mukautusta.

YK:n vammaisyleissopimusta valvova komitea on tulkintasuosituksessaan (General Comment No. 6, 9.3.2018, kpl 24 b kohta) katsonut, että velvollisuus kohtuullisiin mukautuksiin on olemassa myös silloin, kun kohtuullisiin mukautuksiin velvollisen olisi tullut ymmärtää, että henkilöllä on vamma, joka saattaa edellyttää kohtuullisia mukautuksia.

Viimekätisen päätöksen siitä, miten tai millainen mukautus toteutetaan, tekee mukautuksiin velvoitettu toimija.

Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi 1 momentissa tarkoitetun toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki (2 momentti).

Mukautusten kohtuullisuudella tarkoitetaan lain esitöiden mukaan yhtäältä sitä, että mukautuksista ei saa koitua kohtuutonta taloudellista tai muunlaista rasitetta, ja toisaalta sitä, että mukautusten tulee vammaisten ihmisten näkökulmasta

kohtuullisella tavalla toteuttaa heidän yhdenvertaiset mahdollisuutensa saada esimerkiksi palveluja. Selvää on, että mukautusten toteuttamisesta aiheutuvat kustannukset ja muut merkitykselliset seikat huomioon ottaen kohtuuttomaksi muodostuvien mukautusten tekemiseen ei ole velvollisuutta. Toimijan koolla viitataan säännöksessä esimerkiksi henkilöresursseihin, liike- ja toimitilojen kokoon ja muihin toimijan käytännöllisiin mahdollisuuksiin toimeenpanna tarvittavia mukautuksia. (HE 19/2014 vp s. 80–81.)

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59/1991 ja 60/1991) 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lisäksi lapsen oikeuksien sopimuksen 23 artiklan 1 kohdan mukaan henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan.

Väitetty syrjinnän kiellon rikkominen

Syrjintäolettaman syntyminen

Yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukaan vireillepanijan on syrjintää tai vastatoimia koskevaa asiaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa käsiteltäessä esitettävä selvitystä seikoista, joihin vaatimus perustuu. Jos asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella voidaan olettaa syrjinnän tai vastatoimien kieltoa rikotun, vastapuolen on kumotakseen oletuksen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu.

Syrjintäolettaman syntyminen säännöksessä tarkoitetulla tavalla edellyttää, että vireillepanijan esittämien tai muiden asiaa käsiteltäessä esiin tulleiden seikkojen perusteella voidaan objektiivisesti arvioiden olettaa syrjinnän kieltoa rikotun. Pelkkä väite tai epäily syrjinnän kiellon rikkomisesta ei riitä olettaman syntymiseen. Täyttää näyttöä syrjinnästä ei edellytetä, vaan riittävää on, että asiaa käsittelevälle viranomaiselle syntyy esille tulleiden seikkojen valossa perustellusti olettava syrjinnän kiellon vastaisesta menettelystä. (HE 19/2014 vp s. 93). Olettama syrjinnän kiellon rikkomisesta voi perustua paitsi hakijan, myös vastaajan esille tuomiin seikkoihin taikka mahdolliseen muuhun asiaa käsiteltäessä saatuun selvitykseen.

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan merkitystä ei ole sillä, onko tekijän tarkoituksena ollut syrjiä, jos menettelyä on objektiivisin perustein arvioituna pidettävä syrjintänä. (HE 19/2014 vp., s.71)

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, että esteettömyyttä koskevista vaatimuksista sekä yleis- ja pysyväisluonteisista esteettömyystoimenpiteistä ei säädetä yhdenvertaisuuslaissa, vaan muualla lainsäädännössä. Rakennetun ympäristön ja rakentamisen esteettömyys perustuu maankäyttö- ja rakennuslainsäädännössä asetetuille tavoitteille. (HE 19/2014 vp, s. 37 ja 39 sekä HE 284/2014 vp, s. 32) Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta arvioi yhdenvertaisuuslain mukaista syrjinnän kiellon rikkomista, eikä sen toimivaltaan kuulu esteettömyysmääräysten ja määräysten mukaisen rakentamisen ja siinä ilmenevien mahdollisten puutteiden sisällöllinen arviointi.

Asiassa saadusta selvityksestä käy ilmi, ettei opetuksen järjestäjä X kaupunki ole ryhtynyt toteuttamaan esteettömyysasiamiehen kanssa käydyissä neuvotteluissa esitettyä suunnitelmaa koulun pihalle johtavan pääsisäänkäynnin esteettömyydestä. Tämän vuoksi esteetöntä kulkua tarvitsevan asianomistajan tuli kiertää rakennuksen vastapuolelle niin, että ylimääräiseksi kiertomatkaksi tuli 125 metriä päivittäin useita kertoja toistuvasti. Kaupunki on järjestänyt pääsyn koulun tiloihin sellaiseksi, että asianomistaja on joutunut vammastaan johtuen käyttämään luokkatiloihin pääsemiseksi sellaista reittiä ja järjestelyjä, jotka ovat olleet omiaan tuottamaan hänelle ylimääräistä rasitusta ja heikentämään hänen yhdenvertaista osallisuuttaan jokapäiväisiin koulupäivään kuuluviin arkisiin toimiin yhdessä muiden oppilaiden kanssa. Tämä olisi voitu välttää järjestämällä koulun opetustiloihin pääsy ottamalla esteettömyysnäkökohdat asianmukaisesti huomioon jo suunnitteluvaiheessa esitetyn suunnitelman mukaisesti. Kaupungilla on siis jo etukäteen ollut tiedossa, että vammaisille lapsille jokapäiväisistä useaan kertaan toistuvista siirtymisistä tulee heille huomattavasti rasittavampaa kuin muille lapsille. Saadun selvityksen mukaan esteettömälle hissille kulkemisen rasittavuus vammaiselle lapselle, siirtymiin kuluva aika sekä rakennuksen kiertämisen sosiaaliset vaikutukset ovat vallinneissa olosuhteissa olleet sellaiset, ettei kaupungin toteuttaman järjestelyn haittaa voida pitää vähäisenä. Asianomistaja ei ole vammastaan johtuen pystynyt opetustiloihin järjestetyn kulun aiheuttaman ylimääräisen rasituksen vuoksi kulkemaan opetustiloihin muiden kanssa yhdenvertaisesti.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että asianomistaja on joutunut vammaisuudestaan johtuen epäedullisempaan asemaan verrattuna muihin samaa koulua käyviin lapsiin.

Asiassa on syntynyt olettava välillisestä syrjinnästä.

Kun syrjintäolettava on syntynyt, todistustaakka siirtyy vastaajalle.

Syrjintäolettaman kumoaminen

Yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan epäedulliseen asemaan asettaminen ei ole välillistä syrjintää, jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Kaupunki on esittänyt perusteeksi menettelylleen lähinnä sen, että esteettömäksi suunnitellun vaihtoehdon toteuttaminen olisi tullut kohtuuttoman kalliiksi. Kaupunki ei ole kuitenkaan esittänyt kustannusarviota, johon tämä väite perustuu eikä liioin kustannusvertailua nyt toteutetun vaihtoehdon ja toteuttamatta jääneen esteettömän vaihtoehdon välillä.

Lisäksi kustannusten kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon, että asiassa saadusta selvityksestä käy ilmi, että rakennuksen käyttöikä on arvioitu kymmenen vuotta ja että tilat ovat edelleen opetuskäytössä.

Näin ollen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, ettei kaupunki ole kumonnut syntynyttä syrjintäolettamaa tällä perusteella.

Kaupunki on vedonnut myös siihen, että rakennuksen ympäristön kilpailevat käyttötarkoitukset kuten kaupunkisuunnitteluviraston autoliikenteen kääntöpaikan

sijoittelu ja rakennuksen sivulle suunniteltu kevyenliikenteen yhteys rajoittivat esteettömän ratkaisun aikaansaamista. Kaupunki ei ole kuitenkaan esittänyt, onko se pyrkinyt yhteensovittamaan rakennuksen ympäristön kilpailevia käyttötarkoituksia opetustilojen paremman saavutettavuuden mahdollistamiseksi. Kun kaupungilla on päätösvalta näiden asioiden suhteen, niin sillä olisi jo yhdenvertaisuuslain 5 ja 6 §:n perusteella ollut velvollisuus ryhtyä tällaiseen saavutettavuuden paremmin turvaavaan yhteensovittamiseen.

Näin ollen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, ettei kaupunki ole kumonnut syntynyttä syrjintäolettaa tälläkään perusteella.

Kyse on siten ollut yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä kielletystä välillisestä syrjinnästä vammaisuuden perusteella.

Kohtuulliset mukautukset

Vaikka koulurakennuksessa on ollut käytössä esteettömäksi todettu hissillinen sisäänkäynti, se on ollut erillinen muille oppilaille järjestetystä sisäänkäynnistä ja sinne pääsy on ollut asianomistajalle hänen vammastaan johtuen huomattavasti rasittavampaa, kuin jos hänellä olisi ollut mahdollisuus käyttää muille oppilaille tarkoitettua sisäänkäyntiä suoraan koulupihalta.

Mukautuksiin velvollisena toimijana koululle on syntynyt asiassa velvollisuus kohtuullisiin mukautuksiin, kun asianomistaja ei vastaajan toteuttamista opetustilojen kulkujärjestelyistä johtuen ole voinut osallistua jokapäiväisiin koulupäivään kuuluviin arkisiin toimiin yhdessä muiden oppilaiden kanssa yhdenvertaisesti.

Huolimatta siitä, että kulkureittien ongelmallisuus asianomistajalle oli oppilaitoksen tiedossa hänen luokkansa siirtyessä käyttämään väistötiloja sekä että kohtuullisiin mukautuksiin olisi tullut ryhtyä jo ennakoiden (Committee on the Rights of Persons with Disabilities: General Comment No. 6 (2018) on equality and non-discrimination, CRPD GC 6 para 24(b)), koulu ryhtyi merkittävämpiin kohtuullisiin mukautuksiin vasta asianomistajien vanhempien vaatimuksesta ja yhdenvertaisuusvaltuutetun yhteydenoton jälkeen.

Koulu toteutti joitakin kohtuullisia mukautuksia, mutta ne eivät oleellisesti helpottaneet asianomistajalle aiheutunutta ylimääräistä rasitusta.

Asianomistajan asettaminen epäedulliseen asemaan kesti 1,5 vuotta ja loppui vasta, kun asianomistajan luokka sijoitettiin toiseen rakennukseen, jossa oli ollut koko sen ajan opetustoimintaa. Nämä T koulun tilat ovat esteettömiä.

Kaupungin asiassa esittämästä selvityksestä ei ilmene hyväksyttäviä perusteita sille, miksei asianomistajan koululuokkaa ole alun perin sijoitettu T koulun esteettömiin tiloihin.

Ottaen huomioon, että YK:n vammaisyleissopimuksen toteutumista valvova komitea on todennut osallistavaa koulutusta koskevassa tulkintasuosituksessaan (CRPD/C/GC4, 25.11.2016, kpl 28.), että mukautusten tulee olla niitä tarvitsevan yksilön tarpeita vastaavia, ja että kohtuullisia mukautuksia voidaan toteuttaa esimerkiksi siirtämällä luokan sijaintia (tulkintasuosituksen kpl. 30) sekä että koululla on ollut hyvissä ajoin etukäteen tiedossa väistötilojen kulkujärjestelyiden

ongelmallisuus asianomistajan kannalta, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, asiaa kokonaisuutena arvioiden, vastaajan laiminlyöneen velvollisuutensa kohtuullisiin mukautuksiin ja näin syrjineen asianomistajaa.

Johtopäätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, ettei vastaaja ole kumonnut asiassa syntynyttä olettaa välillisestä syrjinnästä ja katsoo vastaajan syrjineen asianomistajaa hänen vammastaan johtuen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että vastaaja on evännyt asianomistajalta hänelle tarpeelliset riittävät kohtuulliset mukautukset ja näin syrjinyt asianomistajaa hänen vammastaan johtuen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta kieltää vastaajaa jatkamasta tai uusimasta syrjintää.

Hyvitystä koskeva suositus

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan suositaa hyvityksen maksamista syrjinnän kohteeksi joutuneelle.

Hyvityksen määrää arvioidessaan lautakunta ottaa huomioon hakijaan kohdistuneen syrjinnän laadun, laajuuden ja keston sekä syrjintäkieltoa rikkoneen suhtautumisen tekoonsa. Tältä osin merkitystä on nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa erityisesti oikeudenloukkauksen kestolla, syrjinnästä hakijalle aiheutuneilla seurauksilla sekä sillä, onko syrjintä ollut tietoista.

Lautakunta toteaa, että vastaajan menettelyssä edellä esitetysti on katsottu olleen kysymys asianomistajaan kohdistuneesta välillisestä syrjinnästä sekä kohtuullisten mukautusten epäämisestä.

Vastaaja on tietoisena hakijan tarpeesta esteettömään pääsyyn opetustiloihin jättänyt toteuttamatta esteettömyysasiamiehen kanssa käydyissä neuvotteluissa esillä olleen esteettömän kulkuväylän opetustiloihin. Tästä asianomistajalle koitunut rasitus ei ole ollut vähäinen. Asianomistajalla ei ole ollut vammastaan johtuen mahdollisuutta yhdenvertaiseen koulunkäyntiin yhdessä muiden oppilaiden kanssa 1,5 vuoden aikana. Vastaaja ei ole toteuttanut hakijalle tarpeellisia riittäviä kohtuullisia mukautuksia.

Edellä selostetut seikat kokonaisuutena huomioon ottaen lautakunta suositaa vastaajaa maksamaan hakijalle 5 000 euron hyvityksen, jota on pidettävä määrältään oikeudenmukaisena suhteessa vastaajan menettelyn vakavuuteen.

Velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Yhdenvertaisuuslain (1327/2014) 20 §:n 3 momentin mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi muissa kuin työsuojeluviranomaisen toimivaltaan 22 §:n mukaan kuuluvissa asioissa muun muassa antaa määräyksen ryhtyä kohtuullisessa määräajassa toimenpiteisiin yhdenvertaisuuslaissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi.

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n 1 momentissa säädetään viranomaisen velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta. Viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain esitöiden (HE 19/2014 vp., s. 58–59) mukaan laissa viranomaisella tarkoitetaan muun muassa itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia, ja lain säännöksiä viranomaisesta sovelletaan myös muuhun julkista hallintotehtävää hoitavaan kuin viranomaiseen.

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan toiminnan yhdenvertaisuusarvioinnin tulee kohdistua mahdollisuuksien mukaan siihen, miten yhdenvertaisuusnäkökulma on otettu huomioon viranomaisen tehtäviin kuuluvien toimintojen järjestämisessä samoin kuin siihen, miten sen toiminta on tosiasiallisesti vaikuttanut syrjinnän vaarassa olevien ryhmien asemaan. Viranomaisen tulee toimialallaan arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista esimerkiksi asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Edistämistoimet voivat olla luonteeltaan toimenpiteitä syrjinnän havaitsemiseksi tai ennaltaehkäisemiseksi tai yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua positiivista erityiskohtelua. Edistämisessä on usein kyse toimenpiteistä, joilla julkiset palvelut pyritään järjestämään syrjinnän vaarassa olevien ryhmien tarpeet paremmin huomioon ottavalla tavalla. Selvää on, että viranomaisen on erityisesti muutettava niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. Laajoissa tai muutoin merkitykseltään tärkeissä hankkeissa on arvioitava, vaikuttaako hanke syrjinnän vaarassa olevien ryhmien oikeuksiin, velvollisuuksiin tai asemaan. (HE 19/2014 vp., s. 61).

Yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi muissa kuin työsuojeluviranomaisen toimivaltaan 22 §:n mukaan kuuluvissa asioissa kieltää asianomaista jatkamasta tai uusimasta syrjintää tai vastatoimia taikka määrätä tämän ryhtymään kohtuullisessa määräajassa toimenpiteisiin tässä laissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi.

Yhdenvertaisuuslain 6 §:n 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Perusopetuslain (628/1998) 2 §:n 2 momentin mukaan opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana.

Tasa-arvon edistäminen ilmenee muun ohella opetuksen sisällöissä sekä lain mukaisissa opetusjärjestelyissä, joiden avulla kaikille oppivelvollisuusikäisille turvataan yhtäläiset mahdollisuudet perusopetuksen saamiseen. (HE 86/1997 vp, s. 53)

Asiassa saadun selvityksen mukaan vastaaja on tietoisena asianomistajan tarpeesta esteettömään pääsyyn opetustiloihin jättänyt toteuttamatta esteettömyysasiamiehen kanssa käydyissä neuvotteluissa esillä olleen esteettömän kulkuväylän opetustiloihin.

Asiassa saadusta selvityksestä ei käy ilmi, että vastaaja olisi pyrkinyt yhteensovittamaan väistötilana toimivan rakennuksen ympäristön kilpailevia käyttötarkoituksia opetustilojen paremman saavutettavuuden mahdollistamiseksi, vaikka vastaajalla on päätösvalta näiden asioiden suhteen.

Edellä selostetut seikat huomioon ottaen ja asiaa kokonaisuutena arvioiden, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo vastaajan laiminlyöneen yhdenvertaisuuslain 5 ja 6 §:n mukaisen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta ja velvoittaa vastaajan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi, jotta vammaiset oppilaat voivat käydä koulua yhdenvertaisesti muiden oppilaiden kanssa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti hyväksyä esittelijän esityksen.

Lainkohdat

Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 1 ja 2 momentti, 16 § 1 momentti, 22 §

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 2 § 1 momentti, 4 § 2 momentti, 5 §, 6 § 1 momentti, 8 § 1 ja 2 momentti, 10 §, 13 §, 15 §, 20 § 3 momentti, 21 § 2 momentti ja 28 §

Laki yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta (1327/2014) 13 § 4 momentti, 20 § 3 momentti

Laki vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (26/2016) 1 §

Perusopetuslaki (628/1998) 2 § 2 momentti

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 26–27/2016) 2 artikla 3 kohta, 4 artikla, 5 artikla 2 kohta, 9 artikla, 24 artikla 1 kohta, 2 kohta ja 5 kohta

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59/1991 ja 60/1991) 2 artikla 1 kohta, 3 artikla 1 kohta, 23 artikla 1 kohta

Muutoksenhaku

Lautakunnan antamaan suositukseen hakijalle maksettavasta hyvityksestä ei saa hakea muutosta.

Muilta osin päätökseen saa hakea muutosta hallinto-oikeudelta.

Muutoksenhakuohjaus liitteenä.

Asian ovat päättäneet Tuomas Ojanen (puheenjohtaja), Outi Anttila, Henrik Gustafsson ja Timo Saranpää. Asian esittelijä Juhani Kortteinen.